

Vitaforum az informatikai társadalomról

A DAB általában félévi rendszerességgel jelentkező programjai sorában az egyik legjelentősebb a vitaforum. Az 1997-es első félévi rendezvény témájának kiválasztásakor a szervezők döntően két szempontot mérlegeltek: a téma legyen közérdeklődést kiváltó, másrészt az eseményen a tudományos háttér biztosítása mellett ne csak egy szűkebb szakterület tudósai vegyenek részt. Így esett a választás ez alkalommal az informatikai társadalomra, azaz annak megvitatására, mit is jelent a különböző tudományterületeken dolgozó szakemberek számára az 'information society', hogyan értelmezik ezt a fogalmat. A téma legalább három megközelítési lehetőséget kínált, amellyel éltek is a rendezvény előadói, illetve a vitában hozzászólók. Esett szó az információ, az információt feldolgozók világáról; az emberi társadalomról, amelyet át- és átalakít az informatika; a pontosabb szakmai értelmezésről, a társadalomelméleti kategóriáról, amely egyre gazdagabb és egyre színesebb tartalmat nyer. A rendezvényre 1997. április 29-én délután került sor.

Program:

Megnyitó: *Berényi Dénes*, a DAB elnöke

Bevezető előadás: *Bazsa György*, a KLTE rektora

Felkért hozzászólók: *Béres Csaba* (KLTE Szociológia Tanszék), *Édes István* (DOTE Szív- és Tüdőgyógyászati Klinika), *Herdon Miklós* (DATE Informatikai Központ), *Lévay Botondné* (KLTE Nagykönyvtár), *Tarnóczi Tibor* (KLTE Közgazdasági és Üzleti Tudományok Intézete)

Vitavezető: *Kormos János*, a DAB szaktitkára.

Technikai okok miatt a 'bevezető' előadás a kiselőadásokat követte, és így valóban 'vitaindítóvá' vált.

A következőkben összegzem a rendezvény leglényegesebb gondolatait, de eltekintek a szó szerinti idézéstől és a személyek megnevezésétől. Több előadó érintette azt a kérdést, minek a századát éljük, hogyan jutottunk el az ipari társadalomtól a fogyasztói társadalmon keresztül az információs társadalomig. A válasz egyértelműen az, hogy az informatika az, amelyik — akár észrevevessük, akár nem, akár akarjuk, akár nem — megváltoztatta és egyre inkább megváltoztatja életünket. A lehetőségek tömegét kínálva átalakítja a különböző szakmákat, az emberi szokásokat. Az előadók sorra vették az információs társadalom áldásait: csökkenti, esetenként megszünteti a tevékenységek helyhez és időhöz kötöttségét; határok nélküliségre nevel, növel(het)i az esélyegyenlőséget az elmaradott térségek számára; eltüntet(het)i az elszigeteltséget, új lehetőségeket teremt az egyén önmegvalósítására; megteremti a térinformatikát, a városi komplex információs rendszereket; megjelenik a multimédia, az Internet, a nyilvános könyvtári katalógusok használatának, videokonferenciák rendezésének lehetősége; átalakul a tőzsde világa, stb. Szép példát láthattunk az egészségügy területéről arra, hogyan jelenhet meg az informatika — kevésbé agresszíven — 'alázatos szolgálólányként', kielégítve a világosan meghatározott szakmai igényeket.

Az információs társadalom nem azonos az információs szupersztrádával. Ez utóbbi szűken számítástechnikai kérdésként kezelhető, ugyanakkor a jelenséghez számos kihí-

vás kötődik, ami bizonyítja az előbbi létét. Lássuk ezeket a kihívásokat! Hogyan tudja a hatalom általában és konkrétan kezelni a fenti folyamatokat? Képesek vagyunk-e feldolgozni a ránk zúduló információáradatot? Felkészültek vagyunk-e mindennek a befogadására vagy legalább tudomásulvételére? Meg tudjuk-e oldani a biztonsági, jogi kérdéseket? Ki teremti meg mindennek a pénzügyi hátterét?

A veszélyek, a problémák is megfogalmazódtak: mi lesz a hitelesség, a tulajdon, az érték mérője és garanciája? A 'falak' leomlása személyiségjogokat sérthet. Az idősebb korosztályok reménytelenül kimaradhatnak, s ez generációs feszültségekhez vezethet. Hosszabb távon veszélybe kerülhet a humán információ, az emberi kommunikáció: csökkenéssé válhat az írás, az emberi beszéd. A hatalom koncentrálásának eszköze lehet az informatikai erőforrás birtoklása, 'vezérlése'.

A fentiekből világosan látszik — ezt az előadók, hozzászólók egységesen hangsúlyozták —, hogy a kihívások, a veszélyek nem csak a számítástechnikusoknak szólnak. A társadalom egésze előtt, sőt az emberiség előtt álló feladatokról van szó. Hogy ez mennyire így van, engedtessek meg e sorok írójának ezen a ponton elhagyni a vitafórumon elhangzottak összegzését. Teszem ezt azért, mert a fentiek teljes összhangban vannak az Európai Közösség szakmai anyagainak tartalmával, és bár ez utóbbiakról a rendezvényen nem vagy csak érintőlegesen esett szó, az ott kibomló kép teljességéhez hozzátartozónak érzem.

Az Európai Közösség már 1994 májusában megfogalmazta az információs társadalom európai útjának akciótervét. Ez koncepciót, munkaprogramot, mintapéldákat tartalmazott, és elindított egy munkafolyamatot, amely workshopok, konferenciák formájában azóta is folyik, és elvezetett például 1996-ban az *Információs társadalom tíz kulcskérdése* című anyag megszületéséhez.

Most ezen anyagokból csak a leglényesebb feladatokra utalok. 1998. január 1-re standardizálni és liberalizálni kell az infrastruktúrát; jelentős mértékben csökkenteni kell

a költségeket; tisztázni kell a média tulajdonjogával, a magánszféra és a személyi adatok védelmével kapcsolatos kérdéseket. Megfogalmazták a hálózati alapszolgáltatások, alkalmazások körét, és 10 preferált területet jelöltek ki. Ezek közül néhány: a kutatási eredmények, technológiák gyors átvitele a gyakorlatba; távoktatás; egyetemi és kutatóintézeti hálózat működtetése; közlekedés szervezése; egészségvédelmet szolgáló hálózatok; városi információs rendszerek; szociális, szociológiai, kulturális vonatkozások. A kulcskérdésekben is ezek köszönnek vissza, de nagyobb súlyt kapnak a kulturális, társadalomelméleti kérdések. Az információs társadalom új lehetőségeket teremt a magánszemélyek számára a kapcsolatteremtésben, a képzésben, átképzésben, esélyt ad az elmaradott térségeknek a felzárkózásra, általában a kulturális örökségek megőrzésére. Elengedhetetlenül fontos a különböző kultúrákhoz való hozzáférés mellett az egyén identitásának megőrzése. Az információs társadalomhoz való csatlakozásra mindenki számára meg kell adni a minimális esélyt a szabad piaci verseny fenntartása mellett.

Visszatérve a vitafórumhoz: a fentieket figyelembe véve megállapíthatjuk, teendők bőséggel lenne. Ugyanis bizton állítható, az információs társadalom térhódítása tovább tart. Mindössze(!) az a kérdés, hogy teljes jogú tagokká tudunk-e válni, mind az egyének, mind a kisebb-nagyobb közösségek. A résztvevők kellő határozottsággal állapították meg, hogy az alapkérdés számunkra a képzés, az oktatás, hogy tudjunk élni az áldásokkal, és tudjunk reagálni a kihívásokra. Nem állunk jól — hangzott el. A fejlett nyugati országokban az informatikára a kockázati tőkéből a magyarországi hányad 10–15-szörösét fordítják. Az oktatásra nálunk ennek töredéke jut. Holott az oktatási rendszerre általánosan jellemző ellentmondások, hibák mellett különösen nagy gondokkal küzd a számítástechnikai, informatikai képzés. Miközben jól felkészült tanárok ezreire lenne szükség az általános- és középiskolai képzésben, küszködünk az Internet az iskolában és a tanár-

továbbképzési program ellentmondásaival. Miközben a felsorolt, megoldandó problémák jellegéből adódóan azok többségénél nem várhatunk 'számítástechnikai' megoldásra, a tudományegyetemek lassan kiszorulnak az informatikusok képzéséből. (És a humán szakosok ilyen irányú képzésének fontosságáról még nem is beszéltünk.)

Miközben a felkészítés a legmagasabb szinten tudományos háttérrel rendelkező, igényes szakembergárdát igényelne, a magyar tudományegyetemeken alig, vagy egyáltalán nincs informatikai doktori képzés, és a szakmai elismertség, a perspektíva hiánya javítja az egyébként erős piaci elszívóhatás esélyét. (A tudományterületnek az Akadémián sincsenek meg a megfelelő testületei.)

A kellően át nem gondolt, és következe-

tesen végig nem vitt képzési rendszer hiányában embertömegek lesznek képtelenek használni és értékelni az információs társadalom adta lehetőségeket. Képtelenek lesznek keresni, találni, szelektálni, az információt befogadni. Marad jó(!) esetben az információ-özőn.

A DAB vitafórum — köszönhetően az előadók, hozzászólók felkészültségének és felelősségérzetének — felhívta a figyelmet a kihívásokra, veszélyekre, megfogalmazódtak a legszükségesebb feladatok. Reményeink szerint ez az összegzés is segít abban, hogy mindez ne maradjon visszhang nélkül, váljon szakmai-tudományos közüggé.

Kormos János

Kiss Árpád pedagógiája*

Kilencven éve született Kiss Árpád. A szakmán és a szűkebb tanítványi, baráti körön kívül ma csak kevesen emlékeznek rá, pedig sokan tudhatják, hogy ki volt. Az egykori Országos Köznevelési Tanács ügyvezető igazgatójaként, Szent-Györgyi Albert közvetlen munkatársaként a háború után éledező magyar szellemi élet sok későbbi kiválóságának első lépéseit menedzselte. Mint az újjászerveződő demokratikus iskolarendszer egyik fő mozgatója, meghatározó volt a szerepe az új tankönyvek és tanárképzési kézikönyvek megíratásában és kiadásában (ilyet maga is szerkesztett egyet, Faragó Lászlóval, ami később kistarcsai internálásának egyik ürügyévé vált). A hatvanas és hetvenes évek fordulóján az első volt, aki a hazai oktatásügyet a nemzetközi kutatásokba bekapcsolta, az ő érdeme, hogy a magyarországi gyerekek teljesítményei, a legutóbbi időkig, egyedül képviselték a vasfüggöny mögötti Európát a nemzetközi teljesítményértékelésekben (IEA-tanulmányok). És az ő érdeme az is, hogy a Magyar Pedagógiai Társaság a hetvenes

években mint szakmai szervezet volt képes föllépni a pedagógusok és a pedagógia érdekvédelmében, megrendezve a nevezetes V. nevelésügyi kongresszust.

Legalább ennyi a protokoll. A ma még föl nem mérhető hatás azonban ennél jóval nagyobb. Az Akadémiai Kiadó jelentős vállalkozásai — a *Tanulmányok a neveléstudomány köréből* című reprezentatív könyvsorozat, a *Magyar Pedagógia* címen újraindított múlt századi folyóirat, mindenekelőtt azonban a *Pedagógiai Lexikon* — szintén az ő szervezését dicsérik. A neve ugyan nem szerepel ott, vagy csupán társszerkesztőként. A kezdeményezés azonban Kiss Árpádé, és esetenként a szellemisége is megtalálható bennük.

*

Az életút röviden. A Brassó melletti Csernátfaluban született 1907-ben, lutheránus lelkész családból. Szülei az első világháború után költöztek ki Erdélyből Magyarországra, és Balassagyarmaton telepedtek le. Kiss Árpád itt érettségizett 1925-ben, majd a Páz-